

Vinstjakt på skolans bekostnad

Rapport om marknadsskolan i Västerås
Elin Sjö Dahl
Vänsterpartiet Västerås

Varför marknadsskolan bör avskaffas

Skolan ska vara en plats där varje människa kan få livslång kunskap om sig själv och sin omvärld. En välfungerande skola lägger grunden för ett aktivt demokratiskt deltagande och ett jämlikt samhälle. Idag finns en stor brist på likvärdighet inom den svenska skolan, en direkt effekt av friskolereformens införande för trettio år sedan och statens överlämnade av ansvaret för skolan på kommunerna. Det blir tydligt i frågan om betygsinflation, skolsegregation och kunskapsresultaten att nedskärningarna och privatiseringen i den offentliga sektorn i allmänhet, och skolan i synnerhet, underminerar jämlikheten i vårt samhälle.

Frågan lyfts av allt fler

Vänsterpartiet har länge arbetat för att avskaffa vinsterna i skolan och allt fler ansluter sig till tanken om att offentliga medel inte ska försvinna från skolans elever och lärare till bolagsägare. Hela åttio procent av Sveriges befolkning tycker att vi bör begränsa och/eller förbjuda vinstuttag i den svenska skolan och inom lärarkåren är det 98 procent som är negativa till vinstuttag. Vänsterpartiet vill förbjuda vinstdrivande organisationsformer i skolan och att staten ska återta ansvaret för skolan för att få nationell jämlikhet och kvalitet i utbildningen.

Lokal lägesbild

Västerås har en betydligt större andel fristående skolor än i landet som helhet.

- En tredjedel av alla förskolebarn i Västerås går i en förskola som är fristående (riksgenomsnitt 19 procent).
- 26 procent av alla grundskolelever i Västerås går i en fristående skola (riksgenomsnitt 15 procent).
- 37 procent av alla gymnasielever i Västerås går på ett fristående gymnasium (riksgenomsnitt 29 procent).

Skolans finansiering

Den fristående skolan, precis som den kommunala skolan, får sina intäkter från **elevpengen**, en bestämd summa för varje elev som väljer att gå i skolan. Men skolans kostnader beror främst på **antal klasser**, då det anger hur många lärare och lokaler som behövs för undervisningen. Etableringen av en ny fristående skola i kommunen påverkar därmed avsevärt de medel som övriga skolor får när elever från den kommunala verksamheten väljer att gå över till den nya fristående skolan.

Metoder för att öka lönsamheten inom den fristående skolan

Eftersom skolans intäkter är beroende av antalet elever och kostnaderna av lärare, lokaler, elevhälsa med mera så är incitamenten höga för de vinstdrivande skolorna att ha ett högre elevantal per lärare, eftersom kostnaderna då blir mindre i förhållande till intäkterna. Det hela ger stora klasser med få lärare. När varje elev får mindre tid med läraren så blir också kraven på elevens förmåga till självständigt arbete större. Elever med svårigheter blir de som faller undan när skolan skär ner på elevhälsa och studiestöd för att öka lönsamheten. Vi ser att barnens rätt till skolmatsal, idrottshall, skolbibliotek och slöjdsal ständigt åsidosätts.

Flera vinstdrivande skolor har länge drivit en linje om att vara *”till för dig som har höga ambitioner”*, och har igenom bland annat glädjebetyg lockat till sig elever som klarar sig utan större svårigheter i skolan.

Den kommunala skolans lagstadgade ansvar för utbildning

Som en följd av Sveriges skolplikt behöver varje kommun ha tillräckligt med skolplatser för att ge alla elever utbildning mellan förskoleklassen och årskurs 9. Kommunen ansvarar även för att alla behöriga ungdomar i gymnasieålder, folkbokförda i kommunen erbjuds utbildning vid ett nationellt program. Det innebär i praktiken att kommunen ska se till att det alltid finns plats för de elever som flyttar till kommunen eller kommer från fristående skolor som av olika anledningar läggs ner.

Varje tom plats gör att snittkostnaden per elev som går i den kommunala skolan stiger. Med denna kostnadsökning följer ett behov av en högre skolpeng. Svensk lag kräver lika skolpeng mellan huvudmännen, och därför får även de fristående skolorna ta del av en ökad skolpeng, trots att deras ansvar för att garantera grundskoleutbildning inte alls är lika omfattande som kommunens.

Vårt nuvarande system överkompenserar de fristående skolorna, då dessa inte har krav på att tillhandahålla med utbildning på samma sätt som den kommunala skolan, utan själva kan avgöra hur många platser de vill tillhandahålla, helt utan samplanering med kommunen. Det blir kommunen som får ansvara över alla osäkerhetsmoment som följer med ändrad befolkningsmängd och eventuellt utbud av fristående skolor, kommunen kan endast reagera, men inte planera när vinstdrivande skolor när som helst kan öppna eller lägga ner.

Det skapar ett system där den kommunala verksamheten blir den största förloraren - kommunen får betala ut högre skolpeng till samtliga skolor, vilket föranleder nedskärningar på andra ställen, även i den kommunala verksamheten - elevhälsa, skolbibliotek och matsal krymper för att rektorerna ska kunna hålla budget. Konkurrensutsättningen mellan skolorna gör att eleverna förlorar värdefulla tillgångar för att klara sin utbildning, dels på grund av de vinstdrivande skolornas sätt att skära ner bland annat elevhälsa för att minska sina kostnader,

dels för att kommunen dräneras på sina intäkter när eleverna går från den kommunala till den fristående skolan.

Skolmarknaden är attraktiv för vinstdrivande företag

Sverige är världsunikt i sitt sätt att låta vinstdrivande företag starta och driva skolor med skattemedel. Idag är över sjuttio procent av alla skolor i den fristående sektorn drivna i form av ett aktiebolag.

Traditionellt finns det en riskfaktor i att driva aktiebolag. Risken att starta ett aktiebolag ligger i osäkerheten om man kommer sälja tillräckligt mycket för att täcka sina kostnader och kunna gå med vinst - de pengar som ägarna till ett aktiebolag satsar kan gå förlorade om försäljningen inte går som planerat.

I fråga om att driva skola finns inte alls samma risk för de fristående skolorna – eftersom alla barn är garanterade rätt till utbildning, så är skolpengen för varje elev en i princip riskfri, till summan oförändrad intäkt så länge eleven stannar i skolan. Vinsten som ägarna till dessa skolor tar ut är skattepengar, eftersom elevpengen är skattemedel.

Det fria skolvalet

Det fria skolvalet infördes nationellt under 1990-talet. Studier av det svenska skolvalssystemet har påvisat en ökad skolsegregationen nationellt, främst ser vi en segregation utifrån föräldrarnas utbildningsbakgrund. De barn som går i fristående skolor har generellt föräldrar med högre utbildning.

Citat ur Skolverkets ”Kartläggning av huvudmäns arbete med att motverka skolsegregation” 2018-06-05 Dnr 2018:00332:

Skolverkets analyser för åren 1998–2016 visar att skolor har blivit alltmer uppdelade utifrån elevernas familjebakgrund. Analyserna visar också att skolans socioekonomiska sammansättning har fått en större betydelse för elevernas resultat.

En huvudman, som har haft systemet med aktivt skolval under många år, beskriver att det tyvärr inte mildrat skolsegregationen trots att det varit en bakomliggande ambition.

Citat från rapporten Skolsegregation och skolval (2015:5), skriven av Anders Böhmark, Helena Holmlund och Mikael Lindahl, från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering:

De svenska friskolorna kan inte välja fritt vilka av de sökande eleverna som ska få plats i skolan. [...] De urvalsgrunder som är tillåtna är kötid, närhetsprincip och syskonförtur. Dessa urvalsprinciper syftar till att göra det möjligt för alla elever, oavsett familjebakgrund, att gå i en friskola (SOU 1995:109). Trots detta finns det i fristående grundskolor en överrepresentation av elever från socioekonomiskt starka familjer. Ett exempel på detta är att det är dubbelt så vanligt att elever med högskoleutbildade föräldrar går i friskola, jämfört med elever vars föräldrar har lägre utbildning. Elever med goda studieförutsättningar går också i större utsträckning i en friskola om de bor i ett bostadsområde med många svaga elever, än om de bor i ett bostadsområde där eleverna har goda förutsättningar (Andersson m.fl. 2012; Holmlund m.fl. 2014).

I rapporten Causes of educational segregation in Sweden – school choice or residential segregation av Yang Hansen, K. & Gustafsson, J- E. (2016) så fastslår forskarna att skolan blivit mer segregerad, utifrån boendesegregation och socioekonomisk bakgrund, till följd av det fria skolvalet. De genomförde studier över skolans utveckling mellan 1998 till 2011 och såg följande:

Sammanfattningsvis visade de empiriska bevis som presenteras i denna studie två stora trender i skolsegregationen i Sverige mellan 1998 och 2011. För det första ökade skillnaderna mellan skolorna i prestation med tiden, och denna trend mot ökad differentiering är tydligast i storstads- och stadsskolorna. Vi observerade också större skillnader i resultat mellan de faktiska skolorna än mellan de fiktiva skolorna, även efter att ha kontrollerat skillnaderna i utbildnings- och

migrationsbakgrund i båda skolorna. Detta tyder på att det ökande antalet friskolor och de växande möjligheterna att välja skola bidrog till prestationsklyftorna mellan olika skolor. För det andra kan ökad skolsegregation med avseende på migrationsbakgrund i faktiska Metropolitan-skolor tolkas som att ge stöd till hypotesen "White flight". Den etniska segregationen i skolan verkar alltså drivas av att möjligheten att välja skola, särskilt i storstadsområdena, där fler valmöjligheter erbjuds och där det finns mer bostadssegregation med avseende på utländsk bakgrund. - Yang Hansen et al. 2016. (författarens översättning).

I Vänsterpartiets utbildningspolitiska program står följande om antagningsmöjligheterna till skolor och hur de skapar segregation.

För att skolvalets segregerande effekter ska upphöra måste de antagningsregler som gäller för fristående skolor förändras. Framförallt är det den flitigt använda möjligheten att använda köer för antagning som har de stora segregerande effekterna. I många fall kan flera års kötid krävas för antagning, något som är till fördel för elever som kommer från socioekonomiskt starkare hem. Elever födda i Sverige får dessutom en fördel gentemot utlandsfödda elever. Möjligheten för fristående skolor att använda sig av kösystem vid antagning av elever ska tas bort.

Betygsinflation

Utifrån en granskning av betygsläget så finns det tydliga skillnader mellan den kommunala och den fristående skolan i frågan nationella prov och slutbetyg i kurserna. Inom de fristående skolorna är andelen som får högre slutbetyg i kurserna, jämfört med vad de presterade på nationella proven, större än i de kommunala skolorna. Detta kan påvisa att det även inom Västerås förekommer glädjebetyg, främst på de fristående skolorna. Det ser vi då medeländelen som fick samma betyg i läst kurs som i nationellt prov var 82,4 procent i den kommunala gymnasieskolan, 11,9 procent fick högre och 5,7 procent fick lägre betyg. I de vinstdrivande skolorna i Västerås låg motsvarande siffror på 59,7 procent i medelandel som fick samma betyg i kursen som på nationella provet i läst ämne, 30,9 procent fick högre betyg och 9,4 procent fick lägre. På ett övergripande plan så kan de kommunala gymnasieskolorna därför sägas bedöma elevernas kursprestationer mer i linje med de riktlinjer som Skolverket har för de nationella proven än de fristående skolorna.

Kommunala gymnasieskolor

OBS Proven är från 2018/19 pga Covid19 pandemin		Andel (%) elever med lägre, lika eller högre kursbetyg jämfört med provbetyget				
Skola	Prov	lägre	Lika	Högre	övrigt	
Carlforsskas Ekonomi- och Handelsskola	Matematik 1A	0	100	0		
Carlforsska gymnasiet	Matematik 1b	0	100	0		
Edströmska Gymnasiet	Matematik 1A	7,7	92,3	0		
Traneliska Gymnasiet	Matematik 1A	8,9	86,7	4,4		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Rudbeckianska Gymnasiet	Matematik 4	1,1	92,6	6,4		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Hahrska Gymnasiet	Engelska 5	15,4	76,9	7,7		
Wijkmanska Gymnasiet	Matematik 4	6,7	66,7	26,7		
Widénska Gymnasiet	Matematik 3B	5,9	44,1	50		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Carlforsska Gymnasiet IM	Data saknas	Data saknas	Data saknas	Data saknas		
Skultuna Gymnasieenhet	Data saknas	Data saknas	Data saknas	Data saknas		

Källa: skolverket 2021

Fristående gymnasieskolor

OBS Proven är från 2018/19 pga Covid19 pandemin		Andel (%) elever med lägre, lika eller högre kursbetyg jämfört med provbetyget				
Skola	Prov	lägre	Lika	Högre	övrigt	
ABB-gymnasiet	Matematik 3c	3,5	88,2	8,2		
Mälardalens Ridgymnasium (kommanditbolag)	Matematik 1A	7,7	76,9	15,4		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Västerås Citygymnasium	Engelska 6	16,7	66,7	16,7		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Västerås Idrottsgymnasium	Engelska 6	0	80	20		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Realgymnasiet Västerås	Matematik 1A	1,9	71,7	26,4		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
NTI-gymnasiet Västerås	Engelska 6	36,1	27,8	36,1		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Västerås Yrkesgymnasium	Matematik 1A	12	46,8	40,4		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Praktiska Gymnasiet Västerås	Matematik 1A	2,6	56,4	41		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Thorén Business School Västerås	Svenska 3	13	45,7	41,3		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Jensen gymnasium	Svenska 3	0	36,4	63,6		Obs, flera nationella prov har genomförts, det med flest deltagare har valts
Klara teoretiska Gymnasium	Data saknas	-	-	-		
Kunskapsgymnasiet	Data saknas	-	-	-		

Källa: Skolverket 2021

Lärare

I Västerås har de fristående skolorna generellt en lägre anställningstrygghet för lärarna, medeländelen tillsvidareanställda inom den fristående skolan på gymnasienivå är 80,51 procent, jämfört med den kommunala gymnasieverksamheten, där 93,19 procent av lärarna har en tillsvidareanställning. Medeländelen med lärarlegitimation är också högre inom den kommunala gymnasieskolan, där snittet ligger på 82,10 procent, jämfört med den fristående gymnasieskolan där motsvarande siffror är 62,60 procent.

Fristående gymnasieskolor

Skola	Elever per lärare (riksgenomsnitt 12,2)	Legitimerade/behöriga lärare (riksgenomsnitt 82,4%)	Lärare med specialpedagogisk högskoleexamen	Lärare, tillsvidareanställda
ABB-gymnasiet	16,9	87,60%	0,90%	83,00%
Jensen gymnasium	15,4	40,90%	3,60%	58,00%
Klara teoretiska Gymnasium	Data saknas	Data Saknas	Data Saknas	data saknas
Kunskapsgymnasiet	16	66,30%	Data Saknas	90,60%
Mälardalens Ridgymnasium (kommanditbolag)	6,2	Data Saknas	Data Saknas	100%
NTI-gymnasiet Västerås	15,2	64,40%	5,10%	76,30%
Praktiska Gymnasiet Västerås	14,8	85,60%	Data Saknas	85,60%
Realgymnasiet Västerås	11,3	91,50%	4,30%	89,90%
Thorén Business School Västerås	19,1	54,80%	1,50%	77,70%
Västerås Citygymnasium	10,4	60,30%	Data Saknas	70,00%
Västerås Idrottsgymnasium	17,1	29,40%	Data Saknas	100%
Västerås Yrkesgymnasium	21,6	45,20%	Data Saknas	54,50%

Källa: Skolverket 2021

Kommunala gymnasieskolor

Skola	Elever per lärare (riksgenomsnitt 12,2)	Legitimerade/behöriga lärare (riksgenomsnitt 82,4%)	Lärare med specialpedagogisk högskoleexamen	Lärare, tillsvidare anställda (%)
Carlforska gymnasiet	11,9	91,90%	4,70%	97,70%
Carlforska Gymnasiet IM	8,4	data saknas	25,10%	95,00%
Carlforskas Ekonomi- och Handelsskola	18,1	82,60%	5,40%	83,90%
Edströmska Gymnasiet	7,5	71,10%	2,60%	98,00%
Hahrska Gymnasiet	11,9	86,30%	4,10%	90,10%
Rudbeckianska Gymnasiet	13,8	96,90%	1,10%	95,80%
Skultuna Gymnaseenhet	9,3	data saknas	Data saknas	91,80%
Traneliska Gymnasiet	9,7	77,30%	5,80%	88,50%
Widénska Gymnasiet	15,3	80,60%	Data saknas	94,40%
Wijkmanska Gymnasiet	13	69,80%	Data saknas	96,70%

Källa: Skolverket 2021.

För grundskolan är siffrorna snarlika, inom den fristående skolan är medeländelen legitimerade lärare 52,8 procent, och medeländelen tillsvidareanställningar ligger på 80,83 procent. För den kommunala grundskolan är medeländelen legitimerade lärare 68,4 procent, och medeländelen med lärarlegitimation 85,8 procent.

Fristående grundskolor

Skola	Elever per lärare	Andel Legitimerade lärare	Riksgenomsnitt: 71,1%	Lärare med specialpedagogisk högskoleexamen (%)	Lärare, tillsvidareanställda (%)
Entréskolan	13,00	28,3%		Data saknas	49,80
Internationella engelska skolor	15,2	Data saknas		Data saknas	82,50
IQRA Skolan	11	7,2%		Data saknas	73,80
JENSEN Grundskola Västerås	17	70,1%		Data saknas	98,90
Kunskapsskolan	17,10	76,8%		Data saknas	88,90
Noblaskolan Hagaberg	17,4	70,4%		2,90%	94,30
Noblaskolan Hemdal	13,5	44,2%		3,80%	data saknas
Skälbyaskolan	13,6	44,3%		3,60%	77,90
Västerås Internationella skola	9,5	66,7%		Data saknas	61,80
Västerås Montessoriskola	10,7	65,6%		7,80%	80,40

Källa: Skolverket 2021.

Kommunal Grundskola

Skola	† Elever per lärare	Andel Legitimerade lärare Riksgenomsnitt: 71,1%	Lärare med specialpedagogisk högskoleexamen (%)	Lärare, tillsvidareanställda (%)
Apalbysskolan	11,2	62,50%	3,40%	89,30
Barkaröskolan	15,4	79,20%	Data saknas	100,00
Björhovdaskolan	12,1	58,60%	4,30%	86,90
Blåboskolan	16,6	59,00%	6,10%	89,00
Branthovdaskolan	14	63,80%	Data saknas	85,20
Dingruna skola	15,9	86,50%	7,40%	100,00
Ekbergsskolan	18,3	59,20%	Data saknas	78,10
Emauskolan	12,6	61,70%	3,10%	82,30
Fredriksbergsskolan	12,6	64,80%	5,20%	81,90
Fridnässkolan	15,8	73,50%	3,10%	80,60
Gäddholmsskolan	12,3	88,00%	Data saknas	100,00
Hammarbyskolan	14,1	66,10%	11,20%	90,60
Hamreskolan	15,9	77,90%	4,00%	89,90
Herrgårdsskolan	12,4	69,40%	2,70%	77,50
Hökantorspskolan	14,6	74,20%	4,70%	89,90
Hällbyskolan	11,3	49,8%	Data saknas	69,60
Hökäsensskolan	16,1	69%	4,90%	90,60
Irstaskolan	16,6	85,00%	6,40%	94,50
Kristiansborgsskolan	15,6	68,40%	3,50%	84,70
Lövängsskolan	15,2	83,70%	Data saknas	100,00
Malmbergsskolan	14,6	51,50%	5,70%	79,10
Mälarparksskolan	Data saknas	Data saknas	Data saknas	Data saknas
Norra Vallbyskolan	10,8	68,20%	6,40%	80,70
Nybyggsskolan	13,9	74,10%	4,40%	84,10
Ornkårsskolan	15,4	81,20%	10,30%	94,80
Örrestaskolan	10,9	82,80%	18,70%	97,60
Persboskolan	11,8	60,40%	3,60%	83,70
Petersbergsskolan	10	63,90%	9,40%	78,30
Piltorpskolan	12,6	83,80%	8,80%	95,10
Romfartunaskolan	16,7	90,00%	8,60%	97,00
Rönbysskolan	14,8	80,00%	3,20%	97,40
Röseårdsskolan	13,8	60,30%	Data saknas	90,30
S:ta Gertruds skola	9	46,40%	7,80%	64,10
Skällbergsskolan	13,2	69,70%	7,00%	89,00
Skilleboskolan	10,9	73,80%	5,80%	80,10
Storängsskolan	9,4	67,40%	9,70%	85,20
Tibbleskolan	13	67,70%	5,40%	81,10
Tillbergsskolan	14,6	58,70%	5,90%	77,80
Tortunaskolan	12,4	89,10%	12,40%	96,90
Vallbyskolan	8,6	27,00%	5,20%	59,10
Vettertorpskolan	8,2	69,40%	Data saknas	83,40
Vikingskolan	12,4	68,60%	Data saknas	77,20
Västerås English public School	Data saknas	Data saknas	Data saknas	Data saknas
Önastaskolan	13,3	58,40%	4,40%	80,60

Källa: Skolverket 2021.

Andelen elever per lärare är i snitt lägre i den kommunala gymnasieskolan, medlet är 11,89, jämfört med den fristående skolans 14,9 elever per lärare. I grundskolan har de vinstdrivande skolorna 13,8 elever per lärare, och den kommunala skolan 13,4.

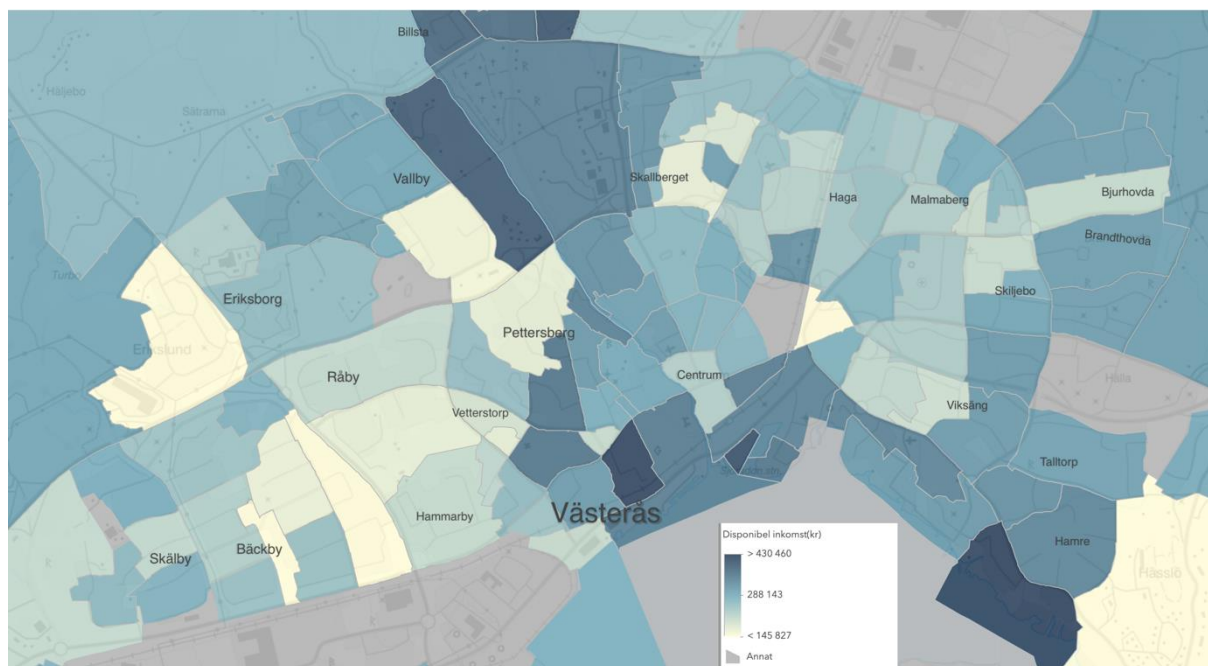
Generellt kan vi se att de fristående skolor i aktiebolagsform på ett övergripande plan har sämre anställningsvillkor och lägre andel legitimerade lärare än den kommunala skolan.

Särskolan

Ingen av stadens vinstdrivande skolor bedriver grundsärskoleverksamhet. Även detta bekräftar bilden av den vinstdrivande skolans tendenser att aktivt undvika elever man vet kommer vara resurskrävande - elever inom särskolan bedöms som icke-lönsamma av aktiebolagen på skolmarknaden.

Socioekonomisk lägesbild över Västerås skolor

Följande karta visar den disponibla inkomsten per person i Västerås, utifrån bostadsområde, år 2020.

I utvärderingen ”Utvärdering av effekterna av de kompensatoriska ersättningarna till Västerås grundskolor”, 2020, från Barn- och utbildningsförvaltningen i Västerås så beskrivs funktionen med ett kompensatoriskt ersättningssystem på följande sätt:

Skolan ska ge alla barn likvärdiga möjligheter till kunskap. Därmed har skolan ett kompensatoriskt uppdrag, att utjämna skillnader i uppväxtvillkor såsom socioekonomisk status, föräldrars utbildningsbakgrund och så vidare. För att uppnå detta får skolor ett extra tillskott av pengar som är viktat med avseende på elevunderlaget.

I Västerås är de skolor som mottar högst kompensatoriska ersättningar S:ta Gertruds skola beläget på Hammarby, Vetterstorpsskolan på Vetterstorp, Fredriksbergsskolan på Råby, Storängsskolan, Vallbyskolan på Vallby, Bäckbyskolan på Bäckby, Pettersbergsskolan på Pettersberg och Skiljeboskolan på Skiljebo. (Västerås Stad, 2020), alla dessa är belägna i socioekonomisk svagare områden i Västerås, och har kommunen som huvudman.

Utvärderarna påvisar att skolan blir mer och mer segregerad utifrån faktorn socialt index:

Socialt index beräknas utifrån elevens födelseland samt föräldrarnas utbildningsbakgrund. I tabellen nedan syns det sociala indexets förändring över tid. Ett lågt socialt index indikerar att föräldrarnas utbildningsnivå är hög och att andelen nyanlända elever är låg.

	<i>Index</i>	<i>Index</i>	<i>Index</i>
	<i>År 2017</i>	<i>År 2018</i>	<i>År 2019</i>
Kommunal	109	111	112
Fristående	71	67	63

Det sociala indexet för fristående skolor har sjunkit under den senaste treårsperioden medan det för de kommunala skolorna har ökat svagt under samma period. Resursstarka elever tenderar att i större och större utsträckning samlas på fristående skolor. [...] Genom boendesegregationen och det fria skolvalet sker en sortering dels mellan fristående och kommunala skolor, dels inom de kommunala skolorna. Skolstaden Västerås dras isär. (Västerås Stad, 2020).

Observera att ”den fristående skolan” i det här sammanhanget inkluderar även lärarkooperativ och stiftelser.

Utifrån detta kan vi se att den fristående, vinstdrivande skolan skapar segregande mönster, där det blir allt ovanligare att elever med svårare bakgrundsförhållanden hamnar tillsammans med eleverna från en socialt och ekonomiskt starkare bakgrund. Skolan blir ojämlik och medborgarna möts inte längre på lika villkor. De mönster som presenteras i avsnittet om det fria skolvalet är verklighet även i Västerås – med avsikt på skolan är Västerås en segregerad stad.

Tidigare händelser då marknadsskolan svikit sina elever

Aktörer inom den vinstdrivande fristående skolan har flertalet gånger tagit beslut som påverkat elever i men också utanför Västerås, några exempel:

Felaktig användning av statsbidrag – Praktiska gymnasiet, Academedia.

Utifrån en stickprovskontroll som Skolverket utförde 2017 för praktiska gymnasiet med avseende på statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning visade det sig att Praktiska gymnasiet (Praktiska Sverige AB) utfärdat ofullständiga/felaktiga lärlingskontrakt i 1171 fall, och Skolverket återkrävde i Beslut 2018-05-30 **28 221 250 kr** från Praktiska gymnasiet för dessa brister.

Nedläggningen av John Bauergymnasiet

Den första gymnasieskolan i JB koncernen startade år 2000 av Rune Tedfors i Jönköping, och det öppnades skolor i Borås, Karlshamn, Uddevalla, Sundsvall, Värnamo, Umeå, Stockholm, Uppsala, Örebro, Eskilstuna, Sundbyberg, Gävle, Lund, Kalmar, Ystad, Växjö och i Västerås. År 2008 köptes verksamheten av riskkapitalbolaget Axcell Management.

År 2012 fick skolan i Västerås kritik på flera punkter av Skolinspektionen, där ibland bristande kompetens hos lärarna, där 23 procent av lärarna helt saknade utbildning på området de undervisade. Utöver detta påvisade inspektionen att rektorn inte såg till att betyg sattes i enlighet med skollagen och andra författningar, att nödvändiga material för utbildningen inte fanns, och huvudmannen inte följde föreskrifterna för utbildningen – det rörde sig om lärarlösa lektioner och att betygsättningen gjorts av personer utan behörighet (Skolinspektionen, Beslut 2012-04-11 5(11) Dnr 44–2011:3557).

Flera liknande problem med skolorna uppmärksammades nationellt, och i och med 2011 års gymnasiereform när rätten till högskolebehörighet på alla program försvann, fick skolorna allt svårare att locka elever. I takt med att elevunderlaget blev allt mindre så minskade också koncernens möjligheter till vinst.

Verksamheten lades ned år 2013, då Axcell Management valde att avveckla all skolverksamhet inom JB koncernen. En del av skolorna togs över av Stockholms stadsmmission, och blev Grillska Gymnasiet, vilket idag fortfarande bedriver skolverksamhet i Västerås. På fler andra håll blev ett stort antal elever utan skolplats till höstterminen 2013/14, eftersom alla pågående program lades ned.

Ägaren Rune Tedfors deklarerade 57 miljoner i kapitalinkomst för de två år som han sålde John Bauerkoncernen.

Nedläggning trots miljonvinster

Västerås idrottsgymnasium ägs och drivs av JWA holding (ett dotterbolag till JWA Management) som ägs av riskkapitalisten Jan Walther. År 2009 hade han ansökt hos Skolinspektionen om att få låta varje skola bli ett eget aktiebolag. Det får konsekvenser vid nedläggningar, då koncernen som helhet inte tvingas betala för verksamhetens skulder, utan den enskilda skolan kan läggas ned. Walther ägde också Karlstads idrottsgymnasium, vilket sattes i konkurs år 2013.

Skolan i Karlstad hade haft svårt att locka elever ett tag och hade gått med förlust 2 år i rad, under jullovet sattes skolan i konkurs. Eleverna var helt ovetandes om beslutet och stod från

en dag till en annan utan en skola att gå till. Under åren 2003–2007 tog Jan Walter ut 17 000 000 kr i vinst ur bolaget.

Lokala Berättelser

I det här avsnittet kommer lokala berättelser från elever, lärare, och andra inom marknadsskolan lyftas.

”När jag arbetade på [...] (en vinstdrivande skola i Västerås) så uppmanades svagare elever som sökte sig till oss att välja andra skolor. Skolan ville inte ta emot elever som var i stort behov av lärarens stöd eftersom det skulle innebära ökade kostnader för skolan” – Tidigare lärare på vinstdrivande skola i Västerås.

”När jag gick på gymnasiet slogs vi ihop med ett annat gymnasium och vi fick en ny rektor. Vi elever hade ingen talan om skolans förändring, allt gjordes ovanför våra huvuden.” – Tidigare elev på fristående skola i Västerås.

”Skolans ägare tyckte att vi skulle ha handstilsprov för eleverna, han ville lägga utbildningstid på något som inte finns i skollagen” – Tidigare lärare på fristående skola i Västerås.

”När vi från facket vill besöka [...] (en vinstdrivande skola i Västerås) är vi endast välkomna efter stängning, när alla lärare gått hem” – Fackligt engagerad lärare, Västerås.

Vad Vänsterpartiet vill göra – nationellt och lokalt

Nationella förslag

Förbjud vinstdrivande organisationsformer i skolan

Att delar av skolpengen går till vinster betyder mindre resurser till eleverna. Oseriösa ägare som sätter vinst före utbildning har också betytt att stora pengar måste användas till kontroller och granskning. Vi vill att alla skolans resurser ska kunna användas till undervisning och stöd till elever. Vi har länge drivit frågan om ett vinstförbud i svenska skolan, men det räcker inte. Skolkoncerner kan enkelt föra över pengar till andra bolag inom koncernen eller till närstående bolag utanför koncernen genom att fakturera för diverse tjänster. Därför vill vi se en lagändring som innebär att endast organisationsformer som inte är vinstdrivande får bedriva skolverksamhet.

Återinför statligt huvudmannaskap för skolan

Friskolereformen och kommunaliseringen har tillsammans skapat en enorm ojämlikhet i svenska skolan. Vilken skola man går i ska inte avgöra ens framtid. Det fungerar inte med 290 olika sätt att styra skolan, staten måste ta ett samlat ansvar för att alla elever ska få samma rätt till en god utbildning. Att alla landets elever får undervisning av högsta kvalitet gynnar alla. För att nå dit krävs en rättvis ekonomi och det kräver en stat som tar ansvar för hela skolan.

Förbättra lärarnas arbetsmiljö

Skolpersonalens arbetsmiljö måste bli bättre om fler ska vilja arbeta i skolan. Lärarna måste kunna fokusera på sitt huvudsakliga uppdrag, att undervisa, och inte på administration. Det behövs också fler elevassistenter och en bättre elevhälsa för att fånga upp de barn som behöver extra stöd. Lönestrukturen och förstelärarsystemet har skapat splittring i lärarkåren och behöver ersättas med löner utifrån konkreta meriter.

Lokala förslag

Öka resurser – fördelat utifrån behov

Det är långt kvar tills alla skolor kan visa samma kunskapsresultat. Då måste vi också fundera på de ekonomiska villkoren. Den sociala viktningen av ersättningen som idag görs kan behöva förändras för att stärka möjligheterna att jobba kompensatoriskt. Vissa skolor behöver helt enkelt mer pengar än andra.

Inför klasspeng – ett steg på vägen

Frågan om att införa klasspeng i stället för att fortsätta med dagens elevpengssystem har Vänsterpartiet drivit länge. Ett byte motiveras utifrån att intäkterna och kostnaderna då skulle vara mer proportionerliga mot varandra och att en elev byter skola inte skulle ändra den långsiktiga finansieringen nämnvärt. Det skapar mer stabilitet att finansieringen inte är beroende av att enskilda individer flyttar, och nedskärningarna i den kommunala skulle kunna minskas.

Fler kompetenser för att stötta barns välmående

Det behövs en förstärkning med exempelvis fler kuratorer, skolpsykologer, socialpedagoger eller fritidsledare. Skolan är den plats där alla barn har chansen att på ett naturligt sätt möta trygga vuxna som kan hjälpa dem med deras familjesituation, utsatthet från jämnåriga eller hälsoproblem. Det är också tydligt att den som mår dåligt har svårt att fokusera på skolarbetet. Med många professioner som kompletterar varandra kan man hjälpa fler som redan mår dåligt men också få tid att arbeta förebyggande och uppsökande.

Samverka med Skolinspektionen

Det är i dagsläget den statliga nivån som genom Skolinspektionen ska kontrollera att de privata skolorna sköter sitt uppdrag men kommunerna har rätt till insyn. Vi vill att den möjligheten ska användas för att i dialog med de privata aktörerna få en bild av hur skattepengar kommer eleverna till del.

Kommunen har sista ordet

Vänsterpartiet vill att kommunen alltid ska få sista ordet när det gäller etablering av en ny privat skola och vi motsätter oss att förskolor och skolor drivs utifrån vinstintresse. Det är tydligt att det är en dålig drivkraft både när det gäller kvalitetsutveckling och integration.

Skolor som drivs av börsnoterade företag i Västerås

AcadeMedia - Störst ägare är familjeföretaget Mellby Gård AB som ägs till 100% av Rune Andersson med familj (Larsson, 2021). Näst största ägare är Handelsbanken.

Förskolor: Pyslingen AB, äger: Hagabergs förskola, Förskolan pomperipossa & Förskolan Skattgömmen.

Grundskola: Noblaskolan Hagaberg (F till 9), Noblaskolan Hemdal (F till 9).

Gymnasium: Praktiska Gymnasiet, NTI-gymnasiet, Klara teoretiska.

Privatägda skolkoncerner

JENSEN education, ägs av Håkan Jensen.

Grundskola: JENSEN Grundskola Västerås (6–9).

Gymnasium: JENSEN Gymnasium Västerås.

Internationella Engelska Skolan, har nyligen lämnat börsen och ägs nu privat av koncernen Paradigm Capital.

Grundskola: Internationella Engelska Skolan Västerås (år 4–6)

Kunskapsskolan

Grundskola: Kunskapsskolan Västerås (årskurs 4–9) Utförare: Kunskapsskolan i Sverige AB

Gymnasium: Kunskapsgymnasiet Västerås. Utförare: Kunskapsskolan i Sverige AB

Thoréngruppen

Gymnasium: Thorén Business School Västerås och Västerås Yrkesgymnasium. Utförare: Thorengruppen AB. Ägs av Raja Thorén.

Övriga skolor som drivs i aktiebolagsform

Grundskola

• Entréskolan – Årskurs 4–9. Utförare: AmiSgo AB som ägs av Anna-Maria och Sven-Göran Febo.

• IQRA Skolan – Årskurs F-6. Utförare: IQRA Utbildning som ägs av Mohamed Hussein Aabi

• Magelungens grundskola - Årskurs 7–9. Utförare: Magelungen Utveckling AB, ägs av Magelhusen AB

• Västerås Montessoriskola – Årskurs F-5 Utförare: Västerås Montessoriskola AB.

• Skälbyskolan – Årskurs F-9. Utförare: Ck Utbildning AB, ägs av Citykyrkan Västerås.

• Västerås internationella skola – årskurs F-5. Utförare: Utbildningsservice i Västerås AB, ägs av Badran Ghazal och Ismail Ghazal.

Gymnasium

• ABB-gymnasiet – Utförare Industritekniska Gymnasiet Bergslagen AB, ingår i Youth Entrepreneurship Togetherness Innovation Holding AB.

• Mälardalens Ridgymnasium – Utförare: Mälardalens Ridgymnasium AB, ägs av Susanne och Lars Hugo Larsson.

• Västerås Idrottsgymnasium: Utförare Västerås Idrottsgymnasium AB, ägs av Jan Walther.

Källmaterial:

<http://skalbyskolan.se/organisation/>

<https://academedia.se/om-academedia/vara-utbildningar/gymnasieskolor/>

<https://app-retriever-info-com.ep.bib.mdh.se/services/businessinfo/company-view/5564891447/SE/corporateStructure>

<https://entreskolan.se/om-entreskolan/organisation/>

<https://pysslingen.se/vara-forskolor/>

https://siriskolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=gr_elever&p_sub=1&p_ar=2020&p_lankod=19&p_kommunkod=1980&p_skolkod=&p_hmantyp=&p_hmankod=&p_flik=G&xtra=1

<https://skolvarlden.se/artiklar/larare-sager-nej-till-vinster-i-skolan>

<https://utbildningsguiden.skolverket.se/hitta-och-jamfor-skolor/hitta-och-jamfor-grundskolor?skolform=grs&omrade=1980&organisationsform=Fristående>

<https://www.aftonbladet.se/kultur/a/rE5PJ0/skolan-ar-snart-bortom-demokratisk-kontroll?fbclid=IwAR2ZrbCPnXB5jFPPJjUIVuf3IosMjn-bbZB74lpY0bFpwode0Tf39tD2k>

https://www.bolagsfakta.se/5569309825-IQRA_Utbildning_AB

<https://www.expressen.se/nyheter/inloggad/agarna-blev-miljonarer--eleverna-allt-samre/>

<https://www.friskola.se/skolor-och-elever/>

<https://www.friskola.se/vara-fragor/de-storsta-friskolehuvudmannen/>

<https://www.gp.se/nyheter/sverige/atta-av-tio-vill-begransa-eller-forbjuda-vinstuttag-i-skolan-1.41077012>

<https://www.jenseneducation.se/om-jensen>

<https://www.lararen.se/nyheter/forskning/skolans-utveckling>

<https://www.merinfo.se/foretag/CK-Utbildning-AB-5569081150/2k3oqim-mome>

<https://www.merinfo.se/foretag/Mälardalens-Ridgymnasium-AB-5569516742/2k3y2me-1b8jg>

<https://www.merinfo.se/foretag/Västerås-Idrottsgymnasium-AB-5567802144/2k2xbmo-jxxs/verklig-huvudman>

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2018/kommuners-styrning-av-gymnasieskolan/slutrapport---kommuners-styrning-av-gymnasieskolan---2018.pdf>

<https://www.skolverket.se/download/18.189c87ae1623366ff37328f/1527666718752/Beslut%20statsbidrag%20för%20gymnasial%20lärlingsutbildning.pdf>

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/en-miljard-fattades-i-konkursen>

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/han-blev-mangmiljonar-pa-konkursade-skolan>

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/satte-skola-i-konkurs-trots-miljonvinst>

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sjukt-att-man-kan-gora-sa>

<https://www.vansterpartiet.se/app/uploads/2020/01/utbildningspolitiskt-program-2020.pdf>

<https://www.vansterpartiet.se/marknadsskolan/vara-tre-viktigaste-forslag/>

<https://www.vasteras.se/download/18.1294c03a1715da0eac94ffdf/1587646261644/8.%20Utvärdering%20av%20effekterna%20av%20de%20kompensatoriska%20ersättningarna%20till%20Västerås%20grundskolor%20-%20återrapport%20av%20uppdrag.pdf>

<https://www.vlt.se/2021-01-02/debatt-den-vinstdrivna-marknadsskolan-maste-bort>

Skolinspektionen, Beslut 2012-04-11 5(11) Dnr 44–2011:3557. Regelbunden tillsyn av den fristående gymnasieskolan John Bauergymnasiet Västerås i Västerås kommun, år 2011 gällande koncernen Education i Norden AB

Yang Hansen, K. & Gustafsson, J-E. (2016). Causes of educational segregation in Sweden – school choice or residential segregation, Educational Research and Evaluation 22 (1-2): s. 23-44.